

İlköğretim Çocukları İçin Alan Genel Algılanan Kontrol Ölçeğinin Geliştirilmesi

(Development of a Scale for Domain General Perceived Control Scale Primary School Childrens')

ÖZET

AMAÇ: Çalışmada, ilköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeği bir araç geliştirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM: Çalışma, ilköğretim birinci kademede 4. ve 5. sınıfa devam eden 152, 6., 7. ve 8. sınıfa devam eden 162 olmak üzere toplam 314 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Skinner'in (1996), algılanan kontrol kuramına dayalı olarak oluşturulan 12 maddelik ilköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeği deneme formu, araştırma kapsamında yer alan bireylere geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılması amacıyla verilmiştir. Ölçeğin uyum geçerliliği çalışmasında Diener ve arkadaşları tarafından (1985) geliştirilen ve Yetim (1993) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır.

BULGULAR: Araştırmada açıklayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, beş maddelik dörtlü likert tipi bir ölçek elde edilmiştir. Ölçeğin açıkladığı varyans %46.35'dir. Ölçeğin güvenilirliği iç tutarlık yöntemlerinden Cronbach Alfa Katsayısı yöntemiyle hesaplanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri .70 olarak bulunmuştur ve örneklemin 5 maddelik bir ölçek için iyi bir iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermiştir.

SONUÇ: Ölçeğe ilköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeği ismi verilmiştir. Geliştirilen bu ölçek ileriki çalışmalarda kullanılabilir, böylece alanın gelişimine katkıda bulunabilir.

SUMMARY

AIM: This study aimed to develop a scale to measure domain general perceived control scale for elementary age children.

METHOD: Participants were a total of 341 primary school children, 4th and 4th grade for 152 students, 6th, 7th and 8th grade for 162 students aged between 10-14. Skinner (1996), perceived control based on the theory is created 12-item scale of perceived control of the general form of the trial for primary education children and this form, within the scope of the research subjects, are given in order to make the validity and reliability studies. In order to test the validity of the scale developed, Satisfaction with Life was used. This scale was developed by Diener et al. (1985) and adapted into Turkish by Yetim (1993).

RESULTS: Exploratory and confirmatory factor analyses and certain reliability analyses were used in the study. As a result of the analysis, four Likert-type five items scale were obtained. The findings revealed one -dimensional scale, 46.35% of whose variance was explained. Cronbach's coefficient alpha provided evidence for the internal consistency of the exploratory the Scale. The reliability of the scale was 0.70 and indicated that the 5 item scale had good internal consistency for the sample.

CONCLUSION: The scale that resulted was given the title "Scale for Primary School Children' Time Orientation during Classroom Disengagement". This instrument may be used in various studies in the future, thus contributing to the development of the field.

DOI: 10.5455/pmb.1-1304501045

Esra Dereli
Ali Eryilmaz

Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eskişehir.

Anahtar Kelimeler:
İlköğretim, Algılanan Kontrol,
Güvenirlik, Geçerlik.

Key Words:
Primary School Children,
Perceived Control, Reability,
Validity.

**Sorumlu yazar/
Corresponding author:**
Esra Dereli
Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eskişehir, Turkey.
esdereli@hotmail.com

GİRİŞ

Algılanan kontrol sosyal destek, psikolojik refah ve etkili hastalık öz- yönetimi için önemli bir arabulucudur (1). Literatürdeki çalışmalar, çocukluk döneminden yaşlılık dönemine kadar yaşam boyunca süren algılanan kontrolün; sağlık, başarı, iyimserlik, devamlılık, güdülenme, kendine saygı, problemlerle başa çıkma, kendini ayarlama, başarısızlık gibi pek çok konuyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (2,3).

İnsanlar kendi kaderlerinin belirleyicisi olmak ve yaşamlarını kontrol etmek amacıyla çevrelerini düzenlemeye yönelmektedir. Çevreyi kontrol edememenin ise yabancılaşma duygusuna ve depresyona neden olduğu da bulunmuştur (4). Bireyin kendisini ve çevresini düzenlemesini içeren kavramlardan biri kontroldür. Stes'e (1995) göre kontrol, bireyin bir diğer kişinin davranışını amaçlı olarak düzenlemesidir (4). Roodin (1986), kontrolü bireyin başarılı olmaya, kişisel yeterliliğe inanmaya, istenen sonuçları elde etmeye ve karar vermeye

ilişkin güçlü bir beklentisi olarak tanımlanmaktadır (5,6). Weisz (1986), kontrolü niyetlerimizin ortaya konulması olarak tanımlamıştır (7). Kontrolde deneyim açısından yaklaşan Skinner (1996), kontrolü bireylerin nesnel şartlarda gerçekleşen davranışlarını, öznel kontrol inançlarına göre yorumlamaları olarak tanımlamıştır (3). Skinner ve Connell'a (1986) göre kontrol, bireylerin yaşamlarında önemli sonuçları ortaya çıkaran faktörlerin neler olduğuna ilişkin geliştirilmiş inançlarıdır (8).

Yukarıdaki tanımlamalara ve kontrolün işlevlerine bakıldığında, kontrolün önemli bir psikolojik yapı olduğu görülmektedir. Psikoloji literatüründe bu yapı, öğrenilmiş çaresizlik (9), denetim odağı (10), yüklem kuramı (11) ve öz yeterlilik (12,13) kuramları çerçevesinde ele alınmıştır. Skinner (1995), bu kuramları, algılanan kontrol kuramları bağlamında değerlendirmiş; kuramların farklı ve ortak noktalarına odaklanarak kendi kuramsal tanımlamasını yapmıştır. Yaptığı kuramsal tanımlamasında kontrolü, "algılanan kontrol" olarak ele almıştır (2).

Skinner'in (1996) algılanan kontrol kuramına göre, algılanan kontrol, bireyin amaçlı olarak istenen sonuçları ortaya koyması ve istenmeyen sonuçları önlemesi olarak tanımlanmaktadır (3). Bireyler, istenen sonuçları gerçekleştireceklerine inandıkları zaman onların kişisel kontrole, algılanan kontrole ya da kontrol duygusuna sahip oldukları söylenebilir. Bu inançlar ayrıca da başarı beklentisi ya da sonuç yordayıcısı olarak da adlandırılmaktadır (2,8).

Literatürde algılanan kontrolün, akademik başarı (14), stresle başa çıkma (2, 15) ve madde kullanımı (16) gibi değişkenlerle ilişkilerinin incelendiği görülmektedir. Yüksek düzeyde algılanan kontrole sahip olmanın pek çok avantajı vardır. Örneğin algılanan kontrolü yüksek bireylerin sağlıkla ilgili bir sorunu olduğunda daha çok tedavi ile iyileşeceklerine inandıkları, uygulanan tedavinin sonuçlarına daha iyimser baktıkları, hayata daha umutla baktıkları bulunmuştur (17). Algılanan kontrol insan yaşamında o kadar etkilidir ki sağlıkta kişinin doktora gidip gitmeyeceğini, ne zaman gideceğini, hatta hangi doktora gideceği ile ilgili inançlarını etkilemektedir. Ayrıca kişinin doktora gidip check-up yaptırarak sağlığını iyileştirme ya da sağlık durumunu koruma kararlarını da etkilemektedir (18).

İlköğretim döneminde ise algılanan kontrolün ölçülmesi, sağlığı koruyucu ve önleyici çalışmalar için önemlidir. Türkiye'de stresle başa çıkma (15), romantik yakınlığı başlatma (19), gibi algılanan kontrolün alan özel boyutlarında çalışmaların yapıldığı görülür. Bu çalışmaların yanında yetişkinler için alan genel algılanan kontrol ölçeğinin geliştirildiği de görülmektedir (20). Tüm bunların

yanında ilköğretim çocuklarının algılanan kontrollerini ölçebilecek bir aracın Türkçe literatürde yer almadığı da görülmektedir. Bu gereksinimi karşılamak amacıyla bu çalışmada ilköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Bu çalışmada ilköğretim öğrencileri için alan genel algılanan kontrol ölçeğinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada ölçek geliştirme bağlamında, güvenilirlik ve geçerlik analiz yöntemleri ve teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, çalışma grubuna, maddelerin hazırlanmasına ve uyum geçerliği kapsamında kullanılan ölçme aracına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Çalışma Grubu

İlköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde toplam 314 birey yer almıştır. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin tamamı ilköğretim okuluna devam etmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin 66'sı (%21,0) dördüncü sınıfa, 86'sı (%27,4) beşinci sınıfa, 57'si (%18,2) altıncı sınıfa, 49'u (%15,6) yedinci sınıfa, 56'sı (%17,8) sekizinci sınıfa devam etmektedir. Öğrencilerin 59'u (%18,8) 10 yaşında, 86'sı (%27,4) 11 yaşında, 53'ü (%16,9) 12 yaşında, 59'u (%18,8) 13 yaşında ve 57'si (%18,2) 14 yaşındadır. Öğrencilerin 155'i (%49,4) kız, 159'u (%50,4) erkektir. Öğrencilerin annelerinin 178'i (%56,7) ilköğretim mezunu, 108'i (%34,4) lise mezunu ve 28'i (%8,9) üniversite mezunudur. Öğrencilerin babalarının 117'si (%37,3) ilköğretim, 105'i (%33,4) lise ve 102'si (%29,3) üniversite mezunudur.

Test-Tekrar Test Güvenirliği Hesaplama Grubu

Ölçeğin test-tekrar test güvenirliliği, her sınıf düzeyinden 20 kişi olmak kaydıyla toplam 100 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir

Maddelerin Hazırlanması

Bu çalışma, ilköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeğinin geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında ölçek maddeleri oluşturulmuştur.

Geliştirilen ölçeğe girecek maddelerin hazırlanmasında birkaç farklı yol kullanılmıştır. Maddelerin hazırlanması için 30 ilköğretim 5. ve 6. sınıf öğrencisiyle yapılandırılmamış 15'er dakikalık görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler esnasında, sadece öğrencilerin algılanan kontrol kavramına ilişkin bakış açıları ve kendilerine özgü kullandıkları dil anlaşılmasına çalışılmıştır. Sonrasında, 30 ilköğretim 4. sınıf ve 5. sınıf öğrencisi ve 30 da ilköğretim 6. sınıf ve 7. sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 60 öğrenciden açık uçlu bir soruya, 45 dakikalık zaman diliminde görüş yazmaları istenmiştir. Soru "yaşamınızı ve olayları kontrol etme konusunda kendinizi nasıl görüyorsunuz?" ifadesiyle verilmiş ve uygulamalar esnasında araştırmacı sınıfta bulunup, gerektiğinde daha ayrıntılı açıklamalar yapmıştır. Bu öğrencilerin görüşleri tek tek incelenmiş, bazı ifadeler değiştirilerek madde haline getirilmiştir. Araştırmacılar ayrıca, ölçek maddelerini oluştururken algılanan kontrol kuramı ile ilgili Skinner ve arkadaşlarının (2,8, 14, 21, 22) ilgili çalışmalarını da incelemiştir. Önemli gördükleri yerlerin altını çizmişlerdir. Farklı alanlarda oluşturulan algılanan kontrol ölçeklerini de incelemişlerdir (10). Bu incelemelerin sonucunda, 16 maddelik dördümlü likert tipi derecelenmeli ilköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeği deneme formunu oluşturmuşlardır. Hazırlanan bu 16 madde, araştırmacı dışında ikisi Rehberlik ve Psikolojik Danışma, ikisi de Ölçme Değerlendirme alanında ve ikisi ilköğretim alanında çalışan 6 uzman tarafından biçim, ifade ve katılım göstergesi açısından uygun olup olmadığı bakımından incelenmiş, gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Sonuçta, 12 maddenin ölçeğin deneme formunda yer almasına karar verilmiştir. Ölçeğin deneme formunu, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmak üzere ilköğretimin farklı gelişim dönemlerinden 314 kişiye uygulamıştır.

İlköğretim Öğrencileri İçin Alan Genel Algılanan Kontrol Ölçeğinin Uyum Geçerliği Çalışmasında Kullanılan Veri Toplama Araçları

Bu çalışma, ilköğretim öğrencilerinin alan genel algılanan kontrollerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, geliştirilen ölçeğin uyum geçerliğini keşfetmek amacıyla Yaşam Doyumu ölçeği kullanılmıştır.

Yaşam Doyumu Ölçeği (Satisfaction With Life-SWL): Diener ve arkadaşları tarafından (1985) tarafından geliştirilen ve Yetim (1993) tarafından

Türkçe'ye uyarlanan bu ölçek, toplam beş maddeden oluşan Likert tipi bir ölçektir. Yaşam Doyumu Ölçeği'nde işaretlenen seçeneklerin değerleri toplanarak toplam puan elde edilmektedir. Üç hafta ara ile iki kez uygulanan ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.85 olarak bulunmuştur. Ayrıca, ölçeğin yapılan güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.76 olarak bulunmuştur. Yetim'in çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.86 olarak bulunmuştur (23). Türkçeye uyarlama çalışmasında ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin çalışma yapılmamıştır. Bu yüzden, bu çalışma grubunda, ölçeğin faktör yapısı incelenmiştir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda tek faktörlü orijinal yapıya ulaşılmıştır. Bu tek boyut toplam varyansın % 48,28'ini açıklamaktadır. Bu çalışma grubunda ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.71 bulunmuştur.

BULGULAR

Bu çalışmada bulgular, öncelikle geliştirilen ölçeğin faktör yapısı bağlamında ele alınmıştır. Daha sonra ise geliştirilen ölçeğin güvenilirliğine dair bulgulara değinilmiştir.

Açımlayıcı Faktör Analizi

Bu çalışmada ilk önce 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin, 6., 7., ve 8. Sınıf öğrencilerinin ilköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeğine ait açımlayıcı faktör analizi ayrı ayrı yapılmış daha sonra tüm gruplar için açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizine göre gruplara göre tek boyutlu faktör yapısının farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu nedenlerden dolayı bu çalışmada 4,5,6,7, ve 8. sınıf ilköğretim öğrencilerinin tamamı üzerinden elde edilen verilerle doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

Faktör analizine başlamadan önce, örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığına bakılmıştır. Bu doğrultuda ölçeğin KMO değeri 0.75; Barlett's testi χ^2 değeri 323,049 ($p < .01$) bulunmuştur. Bu değerler faktör analizi için örneklem grubunun yeterli olduğunu göstermiştir. Açımlayıcı Faktör analizinin bir aşaması olarak ölçeğin tek boyutlu olup olmadığı temel bileşenler analizi ile test edilmiş ve ölçekte bulunan maddelerin birinci faktör yük değerleri incelenmiştir.

Tablo 1: İlköğretim Çocukları İçin Alan Genel Algılanan Kontrol Ölçeği Maddelerin Ortak Sınıflar İçin Faktör Yapısı, Madde Toplam Korelasyonları.

Maddeler	Faktör yük değeri	Madde toplam korelasyonu	Üst-alt t değeri (%27)
1. Hayatımdaki kötü olayları kontrol edebilirim	.79	.67*	16.36*
2. Hayatımın iyi olması için gerekli şeyleri yapabiliyim.	.75	.69	15.42*
3. Planlarımı uygulayabiliyim	.73	.75*	17.03*
4. Hayatımı düzenleyebilirim	.62	.71*	15.02*
5. Kendi kendime yetebilen bir insanım	.46	.55*	11.13

N= 314, *p<.01

Yapılan analiz sonucunda ölçeğin birinci faktör yük değerlerinin 0.30'un üstünde olan maddelerden oluştuğu bulunmuştur. Bu nedenle ölçeğin tek boyutlu olarak değerlendirileceği düşünülmüştür. Analiz sonucunda 0.30 ve üzerindeki faktör yük değerleri temel alınmıştır. Madde seçiminde ise maddelerin buldukları yük değerleriyle, diğer faktör yük değerleri arasındaki farkın 0.10 ve daha yukarı olmasına dikkat edilmiştir (24).

Başlangıçta uygulanan temel bileşenler analizi sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan ve varyansın %46.35' ini açıklayan 5 maddeli 1 faktör elde edilmiştir ve ölçek ilköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeği olarak isimlendirilmiştir (Tablo-1). Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için çalışma grubunun tamamına ilişkin faktör analizi çalışması yapılmış ve ölçeğe ait faktör yük değerlerinin İlköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeğinin uygulandığı örneklem grubunda aritmetik ortalamanın 1.17 olduğu, ranjının 14 olduğu ve puan aralığının 6.00 ile 20.00 arasında değişmekte olduğu bulunmuştur. Ölçeğin her bir maddesinin hesaplanan madde toplam korelasyon değerleri (r=55-75 arasında) 0.01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Her maddenin kendi içinde hesaplanan örneklem grubu içinde en yüksek puanı alanların % 27'sinin puan ortalamaları (üst %27) ve örneklem grubu içinde en düşük puanı alanların % 27'sinin puan ortalamalarına (alt %27) ilişkin t değerlerinin (1. Madde için t= 16,36; 2. Madde için t= 15,42; 3. Madde için t= 17,03; 4. Madde için t= 15,02 ve 5. Madde için t=11,13) de 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu da bulunmuştur (Tablo 1). Tüm bu verilerin ışığında ilgili maddelerin ölçekte kalmalarına karar verilmiştir.

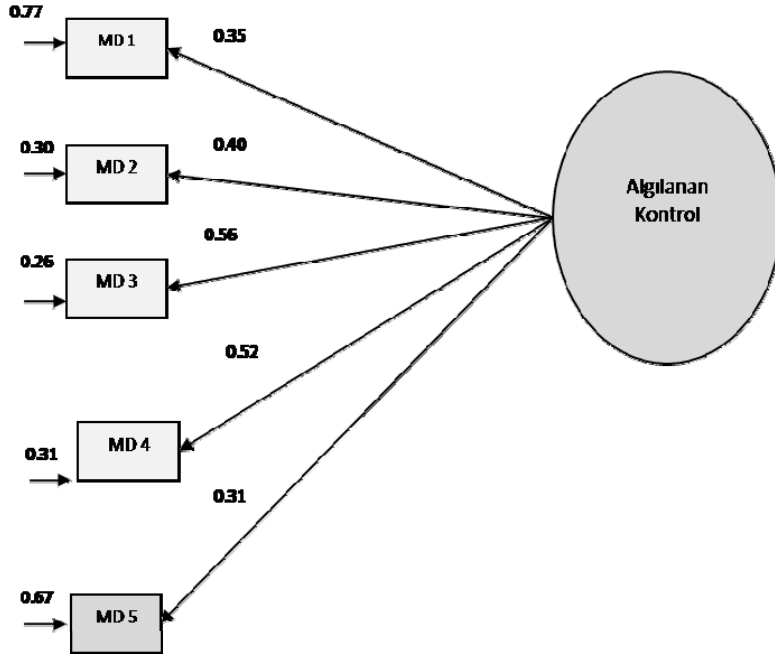
Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Geliştirilen ölçeğin faktör yapısı, doğrulayıcı faktör analizi yöntemiyle de incelenmiştir (Şekil 1). Doğrulayıcı faktör analizine göre maddelerin güvenilirlik değerlerinin 0.31- 0.56 olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre ilköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeğinin kabul edilebilir güven aralığında olduğu söylenebilir.

Ölçeğe ilişkin olarak açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen alt ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları değerlendirilmeden önce, tahmin edilen değerlerin teorik limitleri aşmış olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuca göre teorik limitleri aşan değer tespit edilmemiştir. Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum indeksleri için Ki-kare (χ^2) değeri ve istatistikî anlamlılık düzeyleri [$\chi^2=3.63$, $df=5$] olarak hesaplanmıştır. χ^2/df oranı 0.72 olarak bulunmuştur. Kline göre (2005) bu oran 4'ün çok altında olduğu için veri seti çok iyi uyum değerine sahiptir (25). Ayrıca ölçeğe ait diğer uyum iyiliği indeksleri de [GFI=0.99, CFI=1.00, AGFI=0.98, RMSR=0.032] önerilen modelin uygun olduğunu göstermektedir (Tablo 2). Bu sonuçlara göre ölçeğin yapı geçerliği doğrulanmıştır.

Tablo 2: Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi modeline ilişkin uyum parametreleri.

GFI	0.99
CFI	1.00
AGFI	0.98
RMSEA	0.032
df	5
χ^2	3.63
χ^2/df	0.72

Şekil 1: Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları.

Tablo 3: Ölçeğin madde-toplam korelasyonları, iç tutarlık katsayıları ve test tekrarı korelasyon katsayıları.

Gruplar	Madde Sayısı	Madde-toplam korelasyonu ranjı	a (n=314)	Rtt (n=60)
Grubun tamamı	5	.55-.75	.70	.77**

Tablo 4: Ölçek Toplam Puanının Cinsiyete Dayalı Değerlendirmesine İlişkin t-testi Sonuçları.

Cinsiyet	n	X	s	t	p
Kız	155	15,09	3,09	-.53	.597
Erkek	169	15,25	2,81		

İlköğretim Çocukları İçin Alan Genel Algılanan Kontrol Ölçeğinin Güvenirliği

İlköğretim Çocukları İçin Alan Genel Algılanan Kontrol Ölçeği'nin güvenilirlik çalışmaları kapsamında 314 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinde, aracın iç tutarlık katsayıları hesaplanmış ve 100 katılımcıya ise iki hafta aryla ölçek uygulanmıştır.

Ölçeğin madde toplam korelasyonlarının $r=0.55-0.75$ arasında olduğu bulunmuştur. Ölçeğe ait Cronbach Alpha (α) değerinin 0.70 olduğu bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin test tekrar test güvenilirliği gruplar birlikte alındığında ise 0.77 olduğu gözlenmiştir (Tablo 3). Bu bulgulara göre, ölçeğin güvenilirlik düzeyinin yeterli olduğu sonucuna varılmıştır.

İlköğretim Öğrencileri İçin Alan Genel Algılanan Kontrol Ölçeğinin Uyum Geçerliği

İlköğretim Öğrencileri İçin Alan Genel Algılanan Kontrol Ölçeğinin uyum geçerliği Yaşam Doyumu Ölçeği ile incelenmiştir. Ölçeğin, uyum geçerliği Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu ile analiz edilmiş ve İlköğretim alan genel algılan kontrolü ölçeği toplam puanları ile yaşam doyumu toplam puanları arasında ($r= .42$) anlamlı olumlu yönde ($p<.01$) bir ilişki gözlenmiştir.

Ayrıca İlköğretim öğrencileri için alan genel algılanan kontrol ölçek toplam puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Kız çocuklar ile erkek çocukların puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($t= -.53$, $p>.05$) (Tablo 4). Sonuçlar incelendiğinde, geliştirilen ölçeğin güvenilirliğine ve geçerliğine ilişkin yeterli kanıtlara ulaşıldığı görülmektedir. Bu sonuçlar, geliştirilen ölçeğin güvenilir ve geçerli olduğunu göstermektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada ilköğretim çocuklarının algılanan kontrollerini ölçebilecek bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen güvenilirlik ve geçerlik analizleri, “ilköğretim öğrencileri için algılanan kontrol ölçeği'nin” geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir. Çalışma bulguları literatür bağlamında ele alınmıştır.

Bu çalışmanın bulguları, kuramsal açıklamalara destek oluşturmuştur. Çünkü Skinner (1995), algılanan kontrolü bireysel farklılıklar bağlamında ele almıştır. Bu noktada, algılanan kontrolün cinsiyete dayalı olarak farklılaşmayacağını belirtmiştir (2). Bu bağlamda, yapılan analizde cinsiyete dayalı farkın çıkmaması algılanan kontrol ölçeğinin geçerliğine bir delil olmuştur.

Literatürde algılanan kontrol, bireyleri hastalıklardan iyileştiren bir ön koşul olarak ele alınmaktadır. Bu noktada algılanan kontrolü yüksek bireylerin, sağlıklarını koruyucu davranışları daha fazla gösterdikleri de bulunmuştur (5, 6,26, 27). Bu bağlamda bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunma ve iyileşme süreciyle çocukların algılanan kontrolleri arasındaki ilişkiler incelenebilir. Algılanan kontrol hastalıklardan iyileşme ve korunmanın yanında, bireylerin toplumsal destek aramalarından ve almalarda önemli bir etkisi olduğu bulunmuştur (22,

28). Ayrıca, algılanan kontrolü yüksek ve düşük bireylerin sağlık davranışlarına yönelik farklı tepkileri vardır (29). Fiziksel ve ruhsal sağlıkları iyi konumda olan bireyler, sağlıklarını yükseltmek adına istenen sonuçları ortaya koyabileceklerine ilişkin yüksek algılanan kontrole sahiptirler. Öte yandan kronik hastalıkları bulunan bireylerin ise sağlık durumlarını daha olumluya götürmek adına daha düşük bir düzeyde algılanan kontrolleri bulunmaktadır (30; 31). Benzer şekilde bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda toplumsal destek arama ve alma, kronik hastalıklar ve sağlıklı olma süreciyle de çocukların algılanan kontrolleri arasındaki ilişkiler incelenebilir.

Sonuç olarak yapılan analiz ve çalışmaların sonucunda ilköğretim çocukları için alan genel algılanan kontrol ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu bulunmuştur. Gelecekte yapılacak araştırmalarda ölçeğin kullanılabilmesi sonucuna varılmıştır. Farklı çalışma gruplarıyla ve değişkenlerle çocukların algılanan kontrolleri arasındaki ilişkiler incelenerek alanın gelişmesine katkıda bulunabilir

KAYNAKLAR

1. Jacelon CS. Therocial perspectives of perceived control in older adults: A selective review of the literature. *Journal of Advanced Nursing*. 2007; 59: 1-10.
2. Skinner EA. *Perceived Control, Motivation, & Coping*. London: Sage Publications, 1995, p. 100-189.
3. Skinner EA. A guide to constructs of control. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996; 71: 549-570.
4. Stes J. Modelling control in relationships. *Journal of Marriage & Family*. 1995; 57: 489-495.
5. Rodin J. Aging and health: Effects of the sense of control. *Science*. 1986; 233: 1271-1276.
6. Rodin J. Personal control through the life course. Eds.: Abeles R. *Implications of the life span perspective for social psychology* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1986, s. 103-120.
7. Weisiz JR. Understanding the developing understandin of control. Eds.: Perlmutter M. *Social Cognition: Minnesota Symposium on Child Psychology*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1986, p. 219-278.

8. Skinner EA, Connell JP. Control understanding: Suggestions for a developmental framework. Eds.: Baltes MM, Baltes PB. *The psychology of control and aging*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1986, p. 35-69.
9. Peterson C, Maier SF, Seligman MEP. *Learned Helplessness*. New York. Oxford University Press, 1993, p. 85-129.
10. Lefcourt HM. *Locus of Control: Current trends in theory and research*. New York. Plenum. 1982, p. 23-87
11. Weiner B. An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review*. 1985; 92: 548-573.
12. Bandura A. Self-referent thought: A developmental analysis of self-efficacy. Eds.: Flavell JH & Ross L. *Social cognitive development: Frontiers and possible futures*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1981, s. 200-239.
13. Bandura A. *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall (Englewood Cliffs, N.J.), 1986, s. 191-204.
14. Skinner EA, Wellborn JG. *Children's coping in the academic domain*. Technical report, University of Rochester, Rochester, NY, 1992.
15. Palancı M. Algılanan kontrol düzeyine bağlı olarak farklılaşan stresle başa çıkma davranışları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000, s. 1-150.
16. Nagoshi CT. Perceived control of drinking and other predictors of alcohol use and problems in college. *Addiction Research*. 1999; 7: 291-307.
17. Rhodes RE, Courneya KS. Investigating multiple components of attitude, subjective norm, and control: An examination of the theory of planned behaviour in the exercise domain. *British Journal of Social Psychology*. 2003; 42: 129-146.
18. Walltson KA. Perceived Control and Health Behaviour, Psychological aspects of health and illness, School of Nursing, Vanderbilt University Nashville, Tennessee, USA, 2007, p. 85-100.
19. Eryılmaz A. Perceived control to start romantic intimacy at adolescence and young adulthood periods. Paper presented at the Xth Conference of European Association for Research on Adolescence, Antalya, Turkey, May 2-6, 2006.
20. Eryılmaz A. Alan genel algılanan kontrol ölçeğinin geliştirilmesi. 1. Psikoloji Lisansüstü Öğrencileri Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir, Türkiye, 21-24 Haziran, 2007.
21. Skinner EA, Chapman M, Baltes PB. Control, means-ends, and agency beliefs: A new conceptualization and its measurement during childhood. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1988; 54: 117-133
22. Skinner EA. Development and perceived control: A dynamic model of action in context. In Eds.: Gunnar M, Sroufe L.A. *Minnesota Symposium on Child Psychology*, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum. 1991; 18: 219-278.
23. Yetim, Ü. Life satisfaction: A study based on the organization of personal projects. *Social Indicators Research*. 1993; 29: 277-328.
24. Büyüköztürk Ş. *Sosyal bilimlere için veri analizi elkitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara. PEGEM A yayıncılık, 2003, s. 1-150.
25. Kline RB. *Principles and practice of structural equation modeling (2nd ed.)*. New York. Guilford Press, 2005, p. 30-85.
26. Seeman TE, Unger JB, McAvay G, Mendes de Leon CF. Self-efficacy beliefs and perceived declines in functional ability: MacArthur studies of successful aging. *Journal of Gerontology Psychological Sciences*. 1999; 54B: 214-P222.
27. Walltson KA. Perceived Control and Health Behaviour, Psychological aspects of health and illness, School of Nursing, Vanderbilt University Nashville, Tennessee, USA, 2007, p. 85-100.
28. Lang FR, Featherman DL, Nesselroade JR. Social self-efficacy and short-term variability in social relationships: The MacArthur successful aging studies. *Psychology and Aging* 1997; 12: 657-66
29. Lachman ME, Jette A, Tennstedt S, Howland J, Harris BA, Peterson EA. Cognitive-behavioral model for promoting regular physical activity in older adults. *Psychology, Health and Medicine*. 1997; 2: 251-261.
30. Cairney J, Corna LM, Wade T, Streiner DL. Does greater frequency of contact with general physicians reduce feelings of mastery in older adults? *Journal of Gerontology Psychological Sciences*. 2007; 62: 226-229.

TAF Preventive Medicine Bulletin, 2012: 11(3)

31. Wurm S, Tesch-Römer C, Tomasik MJ. Longitudinal findings on aging-related cognitions, control beliefs, and health in later life. *Journal of Gerontology Psychological Sciences*. 2007; 62B: 156-164.

Copyright of TAF Preventive Medicine Bulletin is the property of GATA Halk Sagligi AD and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.